

УДК 911.3

**ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ГІРСЬКОЛИЖНОГО
ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ**

В.І.Тодоров

*кандидат географічних наук, доцент,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

Д.О.Бойченко

*студентка IV курсу спеціальності «Туризм»,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

У статті розглянуто особливості територіальної організації гірськолижного туризму в Україні, проаналізовано інфраструктуру гірськолижного туризму в різних регіонах України.

Ключові слова: *гірськолижний туризм, інфраструктура гірськолижного туризму, Карпатський регіон, Буковель, Славське.*

На сьогодні туризм став однією з найбільш вагомих галузей економіки, яка динамічно розвивається. Він посідає все більш помітне місце у світі за швидкістю обігу капіталу, кількістю зайнятих і рівнем доходів до національного бюджету.

Туристичне господарство за своєю структурою дуже розгалужене. При цьому спостерігається значна територіальна диференціація за рівнем розвитку окремих видів. Така ситуація може бути обумовлена багатьма причинами. Для України визначальну роль відіграють низька якість як соціальної, так і безпосередньо туристичної інфраструктури, обслуговування, зокрема у колишніх країнах соцтабору. Україна традиційно вирізняється більш сприятливими умовами для розвитку видів туризму, що інтенсивно розвиваються насамперед у весняно-осінній період. Зимові види туристичної діяльності, як і відповідні види спорту, в нашій державі традиційно більш слабкіше розвинені та тримаються головним чином на зав'язатті окремих спеціалістів.

За часів Радянського Союзу в Україні зимові види спорту розвивалися в Карпатському регіоні, Київській, Сумській та Чернігівській областях. У Драгобраті та Славському знаходилися бази національної збірної СРСР із багатьох видів спорту. Однак, наприклад, у Драгобраті до нашого часу зберігся тільки каркас бобслейної траси. Зі зміною соціально-економічних і суспільно-політичних реалій змінюється й географія гірськолижних курортів України. Відсутність необхідних природних умов для ефективного розвитку цього напряму діяльності хочуть компенсувати іншими організаційно-технічними й економічними рішеннями. Наразі практично всі наукові роботи присвячені розвитку гірськолижного туризму в Карпатському регіоні, однак для виявлення перспектив розвитку цього виду діяльності необхідно дослідити всі курорти держави. Це зумовлює актуальність теми дослідження.

Мета статті полягає у виявленні особливостей територіальної організації та перспектив розвитку гірськолижного туризму в Україні.

Лижний туризм в Україні має більше, ніж сторічну історію. Саме з тих часів сягають перші офіційні лижні подорожі Карпатами. Організаційно він зміг сформуватися у 1950-х рр., коли з'явилися перші осередки (секції) лижного туризму в містах України. Найбільшого розвитку і масовості в Україні лижний туризм досягнув на початку 1990-х

рр., коли у спортивні лижні походи щорічно ходило кілька тисяч чоловік, а комісії з лижного туризму існували практично при всіх обласних федераціях.

На сучасному етапі розвитку гірськолижний туризм в Україні знаходиться в занепаді. Якщо за радянських часів кількість туристів-лижників можна було оцінити кількома тисячами і культивувався він у 15-17 регіонах нашої країни, то зараз ним займаються 100-200 чоловік і представництво регіонів становить 8-10 територій. Зараз лижний туристсько-спортивний загал України можна оцінити у 200-300 чоловік, що є надзвичайно низьким показником і свідчить про кризу в цьому виді туризму та спорту [1, 72].

Кардинально ситуація може змінитися у випадку отримання Україною права на проведення однієї з наступних зимових Олімпіад. Однак суспільно-політична ситуація в країні робить малоімовірним такий розвиток подій. З метою виявлення особливостей розвитку гірськолижного туризму в Україні проведемо районування території. Як чинник диференціації районування виступатиме не тільки місцеположення гірськолижних курортів, але й зона тяжіння цих атрактивних об'єктів. Зона тяжіння є доволі динамічним явищем. Виділимо такі гірськолижні райони із зонами тяжіння:

1. Західна Україна з Карпатським регіоном інтенсивного розвитку гірськолижного туризму (Львівська, Закарпатська, Чернівецька та Івано-Франківська області) й зоною максимального тяжіння у складі Волинської, Рівненської, Тернопільської та Хмельницької області. Основні курорти – Буковель (Івано-Франківська обл.), Драгобрат (Закарпатська обл.), Славське (Львівська обл.).
2. Столичний регіон з курортом Протасів Яр (м. Київ) та зоною тяжіння, яка складається з Житомирської, Чернігівської та Вінницької областей. Потенційним місцем розвитку гірськолижного туризму в цьому регіоні є Словечано-Овруцький кряж, який більшою своєю частиною знаходиться у Житомирській та Вінницькій областях.
3. Донбас – Донецька й Луганська області. Курорти – Святогірськ і «Аляска Центр» Донецької області.
4. Північно-Східна Україна (Слобожанщина) – Харківська й Полтавська області (курорти «Екстрим-стиль» Харківської області та Сорочин Яр Полтавської області). Зона тяжіння – Сумська область.
5. Південно-Західна Україна – Одеська область. Курорт – Березівка Одеської області. Зона тяжіння – Миколаївська область.
6. Центральна Україна – Черкаська та Дніпропетровська області – Водяники (Черкаська обл.), Лавина (Дніпропетровська обл.). Зона тяжіння – Кіровоградська, Запорізька й Херсонська області.
7. Автономна республіка Крим – Ай-Петрі, Ангарський перевал.

Відзначимо, що зони тяжіння вирізняються значною динамікою. Так, практично вся Україна (за винятком, насамперед, АР Крим і Херсонської області) входила до зони тяжіння гірськолижних курортів Карпатського регіону, конкурентні переваги якого очевидні на ринку гірськолижного туризму. Після анексії Криму РФ тяжіння в бік найбільших гір України стало ще більш вагомим. Указані в районуванні зони тяжіння найбільш повно відповідають короткостроковому та середньостроковому відпочинку людей із середнім та нижче середнього рівнями доходів.

Найкращими умовами в Україні характеризується курорт Драгобрат, який знаходиться на висоті 1400 метрів, що є найкращим показником серед гірськолижних курортів країни. Однак за багатьма іншими показниками він значно поступається Буковелю. В останньому в 4 рази більше трас різної складності, удвічі більше підйомників, в 15 разів більший номерний фонд (за наявності 4-ох та 5-тизіркових номерів), наявність освітлювальних трас і можливість стати свідком спортивних змагань різного рівня тощо. До того ж Буковель дуже ефективно вирішує проблему сезонності. В літній період працює туристичний комплекс «Буковель-Артек». У цілому, Буковель має

кращі умови в регіоні за технічною оснащеністю, місткістю бази проживання та різноманітністю послуг, що надаються відпочивальникам. Єдиним недоліком даного курорту є високі ціни на основні та додаткові послуги. Інші недоліки легко компенсуються сучасними інфраструктурними компонентами [2 – 3].

Курорт володіє 16 функціонуючими підйомниками (DOPPELMAYR та LEITNER) і розвиненою інфраструктурою (готелі, багатопверхові парковки, ресторани). На п'яти горах (Довга, Буковель, Бульчиньоха, Бабин Погар, Чорна Клева) розташовано в цілому близько 60 км трас різних рівнів складності (сині, червоні та чорні). На всіх трасах є снігові гармати, працюють ратраки, кілька трас обладнані стаціонарним освітленням. Курорт активно розвивається, більша частина існуючих споруд, доріг і трас зведена у 2005-2009 роках.

Заявлений період функціонування лижних трас – листопад-травень, хоча через погодні умови це не завжди виконується повною мірою.

Але не тільки гірськолижні спуски приваблюють на відпочинок у Буковель. із цього курорту можна відправитися на екскурсії по околицях Карпат і в місто Івано-Франківськ, який не менш відомий своєю архітектурою, ніж Львів.

Курорт Буковель є не лише гірськолижним, а й бальнеологічним, оскільки тут наявні два цілющі мінеральні джерела, близькі за складом до трускавецької «Нафтусі». На базі туркомплексу вже діє повноцінний медичний центр із технікою нового покоління.

Славське, з найменшою висотою над рівнем моря серед гірськолижних курортів Карпатського регіону, вирізняється насамперед близькістю до м. Львів та унікальною «долиною чайників», яка є найкращим містом в Україні для підготовки початківців. Це місце, незважаючи на значно нижчу ніж в Драгобраті та Буковелі висоту над рівнем моря, зберігає природний сніговий покрив із грудня по квітень. До того ж тут є джерело мінеральної води. При цьому даний курорт вирізняється відносною доступністю цін на послуги. Однак для подальшого розвитку треба покращити стан технічного оснащення та підвищити рівень надаваних послуг [4].

Відзначимо, що гірськолижному курорту Буковель доцільно було б переглянути рівень цін на послуги, що надаються, а курортам Славське й Драгобрат, які мають всі передумови для подальшого росту, варто розвивати інфраструктуру для підвищення своїх позицій на ринку гірськолижних послуг.

Незважаючи на глобальне підвищення температури, з розвитком технології з'явилася можливість розвивати зимові види спорту в цілому та гірськолижний туризм зокрема. Слід відзначити два основні напрями розвитку гірськолижного туризму: 1) в місцях з багатою історією зимових видів спорту формуються нові для цього регіону спортивні комплекси (Протасів Яр – Київська область, Сорочин Яр – Полтавська область); 2) в економічно розвиненіших у порівнянні з іншими регіонами країни – Донбас та Центральна Україна (індустріальне Придніпров'я) виникли орієнтовані на місцевого споживача курорти. Винятком є гірськолижний курорт Березівка Одеської області, який знаходиться поблизу міста Одеса, але має малі висоти (табл. 1).

Беручи до уваги наведений огляд сучасного стану розвитку гірськолижного туризму в Україні можемо зробити такі висновки та внести пропозиції. У країні, незважаючи на особливості клімату та рельєфу, що зумовлює відсутність стійкого снігового покриву на більшій частині території, в тому числі і в зимовий період, є передумови для розвитку зимових видів спорту під відкритим небом. Однак для кожної точки розвитку необхідно виробити власний рецепт успіху.

Безумовно, найкращі перспективи має Карпатський регіон, який вирізняється найбільш сприятливим рельєфом та кліматом. Поєднання цих двох чинників зумовлює найбільш стійкий сніговий покрив. Однак і тут ця характеристика не дозволяє місцевим гірськолижним курортам конкурувати з курортами Східної Європи. У зв'язку з цим

необхідно відзначити, що перед усіма гірськолижними курортами України постають багато в чому однакові проблеми, але різняться їх масштаб.

Курорти інших регіонів України більшою мірою орієнтовані на задоволення потреб міського населення у відпочинку та розвагах, меншою – зі спортивною метою. Причини такої тенденції: нижчі висоти, невелика кількість трас, штучність снігового покриву тощо.

На нашу думку, розвиток гірськолижних курортів за межами Карпатського регіону має бути пов'язаний насамперед з наданням послуг, які не мають прямої взаємозалежності з висотою території над рівнем моря. Так, на курорті створений перший в Україні пайп. Аналогічні інфраструктурні об'єкти можуть бути побудовані і в інших гірськолижних курортах рівнинної частини України.

Після анексії Криму та проведення антитерористичної операції на Донбасі значно збільшилася роль курортів Столичного регіону, Слобожанщини, Центральної України. Курорт Березівка Одеської області в будь-якому разі поки розглядається як екзотика.

Таблиця 1.

Особливості гірськолижних курортів України (за винятком Карпатського регіону та АР Крим)*

Назва курорту	Висота над рівнем моря, м	Перелік послуг	Переваги	Недоліки
<i>Столичний регіон</i>				
Протасів Яр	194	<ul style="list-style-type: none"> - 2 траси різної довжини та складності; - 2 підйомники; - нічне катання; - інструкторські школи, прокат спорядження, ресторан та кафе 	<ul style="list-style-type: none"> - перший та єдиний гірськолижний комплекс неподалік Києва; - є базою олімпійської підготовки збірних України з гірськолижного спорту та сноубордингу, місцем проведення всеукраїнських та міжнародних змагань з гірськолижного спорту та сноубордингу; - у міжсезоння на території проводяться тренування і змагання любителів екстремального виду спорту – зорбінгу; - доступні ціни на підйом, харчування та навчання в школах 	<ul style="list-style-type: none"> - низька висота гори; - снігове покриття штучне, лежить до квітня; - мала кількість трас; - висока вартість нічного катання; - малорозвинена інфраструктура

<i>Донбас</i>				
Аляска Центр	100	<ul style="list-style-type: none"> - 2 гірськолижні траси та 2 мультиліфти; - кафе, пейнтбольний майданчик, велотраса, великий вибір настільних ігор (електронний дартс, аерохокей, шахи, нарди, настільний теніс, більярд) і дитяче містечко; - нічне катання 	<ul style="list-style-type: none"> - знаходиться в центрі міста Маріуполь (Донецька обл.); - цілорічний центр спорту та відпочинку міста; - доступні ціни на харчування, проживання, послуги інструктора та прокат спорядження 	<ul style="list-style-type: none"> - низька висота схилів; - штучне снігове покриття за допомогою снігових гармат (лише за наявності морозної погоди та відсутності потеплінь та дощів); - мала кількість трас; - у зв'язку з несприятливою політичною ситуацією у регіоні, його відвідування є небезпечним для життя та здоров'я туристів
Святогірськ	90	<ul style="list-style-type: none"> - одна траса для катання; - один підйомник; - база відпочинку та готель; - пункт прокату гірськолижного спорядження; - послуги інструктора; - санки, каток, дискотека, сауна, басейн, спа-центр, більярд 	<ul style="list-style-type: none"> - знаходиться неподалік міста Святогірськ; - доступні ціни на спорядження, проживання та послуги інструктора 	<ul style="list-style-type: none"> - низька висота схилу; - мала кількість трас; - штучне снігове покриття; - відсутність освітлення схилів; - у зв'язку з несприятливою політичною ситуацією в регіоні, його відвідування є небезпечним для життя та здоров'я туристів
<i>Північно-східна Україна</i>				
Екстрим-стиль	150	<ul style="list-style-type: none"> - 2 траси (для новачків та професіоналів) та гірка для навчання; - 2 підйомника; - нічне катання; - кафе; - кваліфікована інструкторська школа; - сноутюбінг, сани 	<ul style="list-style-type: none"> - знаходиться у передмісті Харкова; - сучасне технічне обладнання; - доступні ціни на спорядження, підйоми та послуги інструктора 	<ul style="list-style-type: none"> - низька висота трас; - система штучного засніження; - відсутня власна база для проживання
Сорочин Яр	225	<ul style="list-style-type: none"> - 2 траси; - 2 підйомника; - ресторани, кафе; - інструкторська школа; - прокат спорядження 	<ul style="list-style-type: none"> - знаходиться в 14 км від міста Полтава; - сучасне технічне обладнання; - доступні ціни на спорядження, підйоми та послуги інструктора 	<ul style="list-style-type: none"> - низька висота схилів; - система штучного засніження; - відсутня власна база для проживання

<i>Південно-західна Україна</i>				
Березівка	135	- 2 траси (для новачків та професіоналів) та гірка для навчання; - 2 підйомника; - кафе; - сноутюбінг	- знаходиться у 100 км від міста Одеса; - доступні ціни на спорядження, підйоми та послуги інструктора	- низька висота трас; - система штучного засніження; - відсутня власна база для проживання; - відсутня лижна школа; - малорозвинена інфраструктура
<i>Центральна Україна</i>				
Водяники	230	- 3 траси (червона, зелена, синя); - 2 підйомника; - готель на 15 номерів; - лижна школа; - прокат спорядження; - ресторан, кафе; - сноутюбінг, трек для бігових лиж, гра на льоду Айсшток, сани, бордеркрос	- сучасне технічне обладнання; - доступні ціни на спорядження, підйоми та послуги інструктора; - перший в Україні пайп (U-образна траса для катання на сноуборді)	- низька висота схилів; - система штучного засніження; - висока вартість проживання в межах курорту
Лавина		- 1 траса; - 1 підйомник; - прокат гірськолижного інвентарю, ковзанів; - лижна школа; - кафе та ресторани національної української, грузинської, японської та європейської кухні; - каток, школа фігурного катання; - прогулянки на конях	- знаходиться в місті Дніпропетровськ; - доступні ціни на спорядження, підйоми та послуги інструктора	- низька висота траси; - система штучного засніження; - високі ціни на навчання у інструкторській школі; - відсутня власна база для проживання

- таблиця складена за матеріалами [5 – 12]

1. Мальська М. П. Основи туристичного бізнесу: Навч. посібник / М. П. Мальська, В. В. Худо, В. І. Цибух. – К : Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
2. Буковель [Електронний ресурс]: Режим доступу – <http://ru-wiki.org/wiki/Буковель>
3. Драгобрат. Путеводитель по городу [Електронний ресурс]: Режим доступу – <http://www.stejka.com/rus/zakarpatskaja/dragobrat/>
4. Горнолыжные курорты Украины [Електронний ресурс]: Режим доступу – <http://tonkosti.ru/>
5. Горнолыжный спортивный комплекс «Протасів Яр» [Електронний ресурс]: Режим доступу – <http://gora.com.ua/ru/>
6. О комплексе «Аляска Центр» [Електронний ресурс]: Режим доступу – <http://alaska.in.ua/content/view/80/52/>

7. Гірськолижний курорт Святогірськ [Електронний ресурс]: Режим доступу – http://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/71829_gornolyzhnyy-kurort-svyatogorsk.htm
8. Горнолыжный курорт Экстрим-Стиль [Електронний ресурс]: Режим доступу – http://www.stejka.com/rus/xarkovskaja/xarkov/ski/gornolyjnyu_kurort_jekstrimstil/
9. Горнолыжный курорт Березовка [Електронний ресурс]: Режим доступу – <http://berezovka.at.ua/>
10. Горнолыжный курорт Водяники [Електронний ресурс]: Режим доступу – <http://www.doroga.ua/SkiingResort/Vodyanyky>
11. Горнолыжный комплекс Сорочин Яр [Електронний ресурс]: Режим доступу – <http://sorochin-yar.com.ua>
12. Горнолыжный комплекс Лавина [Електронний ресурс]: Режим доступу – <http://www.doroga.ua/skiingresort/lavina>

Тодоров В. І., Бойченко Д. О. Горнолыжный туризм в Украине: современное состояние и перспективы развития.

В статье рассматриваются особенности территориальной организации горнолыжного туризма в Украине, анализируется инфраструктура горнолыжного туризма в различных регионах Украины.

Ключевые слова: горнолыжный туризм, инфраструктура горнолыжного туризма, Карпатский регион, Буковель, Славское.

Todorov V. I., Boychenko D. O. Historical and geographical features of the development of ski tourism in Ukraine.

The article discusses the features and territorial organization of ski tourism in Ukraine. It has been revealed that the Carpathian region is not the only region in the country where ski tourism is developed. The author has analyzed ski tourism infrastructure in different regions of Ukraine.

Key words: mountain tourism, ski tourism infrastructure, the Carpathian region, Bukovel, Slavske.